

ХУЛОСАИ НИҲОИИ
ШУРОИ ДИССЕРТАТСИОНИИ 6D.KOA-064
НАЗДИ ИНСТИТУТИ ЗИРОАТКОРИИ
АКАДЕМИЯИ ИЛМҲОИ КИШОВАРЗИИ ТОҶИКИСТОН
АЗ РҶҲИ ДИССЕРТАТСИЯ
БАРОИ ДАРҶФТИ ДАРАҶАИ ИЛМИИ НОМЗАДИ ИЛМ

Парвандаи аттестатсионии №1
Қарори Шурои диссертатсионӣ аз 08.04.2023, протоколи №5

Барои додани унвони илмӣ ба Садирова Сумайро Саидахмадовна, шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон дараҷаи илмӣ номзади илмҳои кишоварзӣ, аз рӯи ихтисоси 06.01.05 – Селексия ва тухмипарварии растаниҳои кишоварзӣ.

Диссертатсияи Садирова Сумайро Саидахмадовна дар мавзӯи “Таъсири гардолудкунандаҳо ба пайдошавии унсурҳои ҳосил дар дурагаҳои гетерозисии пахта дар шароити водии Вахши Ҷумҳурии Тоҷикистон” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои кишоварзӣ аз рӯи ихтисоси 06.01.05 – Селексия ва тухмипарварии растаниҳои кишоварзӣ, санаи 19.01.2023, протоколи №1 аз тарафи Шурои диссертатсионии **6D.KOA-064** назди Институти зироаткории Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон [735022, ш. Ҳисор, шаҳраки Шарора, кӯчаи Дӯстӣ], ки он дар асоси фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон №237, аз 27.10.2022 таъсис дода шудааст, ба ҳимоя қабул гардид.

Довталаби дараҷаи илмӣ Садирова Сумайро Саидахмадовна, шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, 27-уми март соли 1988 дар ноҳияи Ванҷи ВМКБ таваллуд шудааст. Довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ соли 2006 ба шӯъбаи рӯзонаи факултети агрономии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шохтемур дохил шуда, онро соли 2011 бо гирифтани касби олим-агроном-эколог, аз рӯи ихтисоси агроэкология бомуваффақият хатм намудааст.

Аз моҳи сентябри соли 2011 то инҷониб ҳамчун омӯзгор дар кафедраи пахтапарварӣ, генетика, селексия ва тухмипарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур фаъолият менамояд.

Кори диссертатсионӣ дар кафедраи пахтапарварӣ, генетика, селексия ва тухмипарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур солҳои 2015-2018 иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ:

Саидзода Саидҷамол Тоҷидин – доктори илмҳои кишоварзӣ, узви вобастаи АИКТ, профессори кафедраи пахтапарварӣ, генетика, селекция ва тухмипарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур.

Муқарризони расмӣ:

Абдуламонов Қозимамад – доктори илмҳои кишоварзӣ, узви вобастаи АМИТ, мудири лабораторияи генетикаю селекцияи растаниҳои Институти биологии Помир ба номи академик Х.Ю.Юсуфбеков.

Ҳафизов Абдунасир Абдукаримович – номзоди илмҳои кишоварзӣ, дотсенти кафедраи агроэкология, механикони ва технологияҳои кишоварзии Донишгоҳи давлатии Данғара.

Муассисаи пешбар – Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734017, шаҳри Душанбе, кӯчаи Карамов, 27) дар ҳулосаи мусбии худ, ки аз ҷониби эксперт:-мудири озмоишгоҳи генетика ва селекцияи растаниҳо, доктори илмҳои кишоварзӣ Партоев Қ. навишта шуда, дар ҷаласаи Шурои илмии Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон протоколи №2, аз 16.03.2023 баррасӣ гардида, аз тарафи раисикунандаи ҷаласа муовини директор оид ба илм ва таълим, доктори илмҳои биологӣ Давлятназарова З.Б. ва ҷониби Шурои илмӣ, ходими калони илмӣ Турсунов У. имзо гардида, аз тарафи директори муассиса, номзоди илмҳои биологӣ Бобозода Б.Б. тасдиқ гардидааст, қайд менамояд, ки кори диссертатсионии Садирова Сумайро Саидахмадовна ба талаботи КОА – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи он шоистаи дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои кишоварзӣ аз рӯйи ихтисоси 06.01.05 – Селекция ва тухмипарварии растаниҳои кишоварзӣ мебошад. Автореферат ва қорҳои илмии нашршудаи докталаби дараҷаи илмӣ пурра мундариҷаи асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Унвонҷӯ оид ба мавзӯи диссертатсия аз рӯйи натиҷаҳои илмии бадаст овардааш 15 мақолаи илмӣ ба ҷоп расонидааст, ки аз он 4 мақола дар маҷаллаҳои илмии эътирофнамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 4 мақола дар конференсияҳои байналмилалӣ дар ҳоричи кишвар мебошад.

Муҳимтарин интишороти муаллиф доир ба мавзуи диссертатсия:

А) Мақолаҳое, ки дар нашрияҳои эътирофгардидаи ҚОА – и назди

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷоп расидаанд:

[1-М]. Садилова С.С. Влияние способов опыления на плодоношение и урожайность хлопчатника/С.С. Садилова, С.Дж. Суярова, С.Т. Саидов// Теоретический и научно-практический журнал «Земледелец» (Кишоварз) Таджикского аграрного университета им. Ш.Шотемур. – Душанбе, 2018 – №4(80). – С. 33-37. ISSN 2074-5435.

[2-М]. Садилова С.С. Проявление эффекта гетерозиса по технологическим качествам волокна у внутривидовых и межвидовых гибридов хлопчатника/С.С. Садилова, С.Т. Саидова//Доклады Таджикской академии сельскохозяйственных наук. – Душанбе, 2018. – №3(57). - С. 8-10. ISSN 2218-1814.

[3-М]. Садилова С.С. Таъсири бевоситаи усулҳои гардолудкунӣ ба гунчабандӣ ва ҳосилнокии пахта дар F_0 /С.С. Садилова, С.Ҷ. Суярова, С.Т. Саидова//Гузоришҳои академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон. – Душанбе, 2018. – №4(58). – С. 8-11. ISSN 2218-1814.

[4-М]. Садилова С.С. Ташаккулёбии аломатҳо дар насли дурагаҳо дар F_1 ва волидайнҳо/С.С.Садилова//Маҷаллаи назариявӣ ва илмию истеҳсолии (Кишоварз) Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур. – Душанбе, 2021. – №3(92). – С. 15-17. ISSN 2074-5435

Б) Мақолаҳое, ки дар дигар нашрияҳо ҷоп шудаанд:

[5-М]. Садилова С.С. Внутривидовая гибридизация на гетерозис/ С.Т. Саидов, С.С. Садилова, С.Дж. Суярова, Р.К. Рахимов// Сборник научных статей научно – практическая конференция, посвященную 25-летнюю независимости государства Республики Таджикистан и 85 летию университета на тему: «Вклад учёных в решение проблем продовольственной безопасности», ТАУ им. Ш.Шотемур. – Душанбе, 2016, - С. 19-20.

[6-М]. Садилова С.С. Продуктивность селекция хлопчатника в разрезе сортов и гибридов/ С.С. Садилова, С.Дж. Суярова, С.Т. Саидов//Сборник научных статей научно-практическая конференция на тему «Процесс обучения и сельскохозяйственная наука в XXI веке: трудности и пути их решения», ТАУ им. Ш.Шотемур. – Душанбе, 2017. – С. 27-31.

[7-М]. Садилова С.С. Об эффективности различных методов селекция в создании новых сортов хлопчатника/С.Т. Саидов, С.Дж. Суярова, М.М. Ниёматов, С.С. Садилова//Научно-практическая конференция на тему «Значение современной технологии повышении

производства сельскохозяйственной продукции». – Душанбе, 2017. – С. 280-284.

[8-М]. Садирова С.С. Действие различных способов опыления на хозяйственно-ценные и технологические качества волокна/С.С. Садирова, С.Т. Саидов, С.Дж. Суярова//Сборник научных статей, Республиканская научно-практическая конференция на тему «Эффективное использование биоклиматических факторов при возделывании сельскохозяйственных культур», ТАУ им Ш. Шотемур. – Душанбе, 2018. – С. 73-74.

[9-М]. Садирова С.С. Продуктивность генотипов хлопчатника в зависимости от влияния способов опыления/С.Т. Саидов, С.С. Садирова, С.Дж. Суярова//Материалы республиканской научной конференции на тему «Вклад сельскохозяйственной науки в обеспечение продовольственной безопасности», посвященной международному десятилетию действий «Вода для устойчивого развития, 2018-2028 годы» и 2018 году «Году развития туризма и народных ремесел», Таджикский академии сельскохозяйственных наук. – Душанбе, 2018. – С. 20-22.

[10-М]. Садирова С.С. Эффект внутривидовой гибридизации на гетерозис хлопчатника/С.Т. Саидзода, С.С. Садирова// Материалы II международной научной конференции на тему «Тенденции развития агрофизики от актуальных проблем земледелия и растениеводства к технологиям будущего», посвященной памяти академика Е.И. Ермакова. – Санкт-Петербург, 2019. – С. 308-311.

[11-М]. Садирова С.С. Распределение ассимилятов у генотипов хлопчатника/С.Т. Саидзода, Садирова С.С.//Сборник материалов IV международной научной конференции «Современное состояние, проблемы и перспективы развития аграрной науки». –Симферополь ИТ «АРИАЛ», 2019. – С. 196-199.

[12-М]. Садирова С.С. Характер распределения ассимилятов по органам хлопчатника/ С.Т. Саидзода, Ш.Ш. Кароматов, С.Дж. Суярова, С.С. Садирова//Сборник материалов международной научно-практической конференции на тему «От инерции к развитию: научно-инновационное обеспечение АПК» к 80-летию Уральского государственного аграрного университета. – Екатеринбург: Изд.-ство Уральского ГАУ, 2020. – С. 192-194.

[13-М]. Садирова С.С. Баҳодиҳии аломатҳои микдорию сифатии навъи пахтаи 9326-В аз намуди *G.barbadense* L./С.С.Садирова//Паёми Донишгоҳи давлатии Данғара (Маҷаллаи илмӣ). – Данғара, 2020. – №(11). – С. 52-59. ISSN 2410-4221.

[14-М]. Садилова С.С. Изучение эффективности различных способов и сроков гибридизации генотипов хлопчатника/С.Т. Саидзода, С.Дж., Суярова, С.С. Садилова/Сборник научных статей материалы международной научно-практической конференции на тему «Адаптация сельскохозяйственной отрасли к изменениям климата: проблемы и пути решения», посвящённой 30-летию государственной независимости Республики Таджикистан и 90-летию со дня основания Таджикского аграрного Университета им. Ш.Шотемур. – Душанбе, 2021. – С. 161-165.

[15-М]. Садилова С.С. Гетерозис на технологические свойства волокна хлопчатника/С.Т. Саидзода, С.Дж. Суярова, С.С. Садилова//Биосфера междисциплинарный научной и прикладной журнал по проблемам познания и сохранения биосферы и использования ее ресурсов. – Санкт-Петербург, 2022. – С. 398-400.

Ба автореферати диссертатсия тақризҳои зерин ворид шуданд:

1. **Норов М.С.** – доктори илмҳои кишоварзӣ, профессори кафедраи зироаткорӣ ва истеҳсоли хӯроки чорвои Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур.

2. **Набиев Т.** – доктори илмҳои кишоварзӣ, профессори кафедраи растанипарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур, академики АИКТ ва АИКР.

3. **Давлатзода С.Х.** – доктори илмҳои биологӣ, профессор, узви вобастаи АМИТ, ректори МДТ “ДДБ ба номи Носири Хусрав”.

4. **Алимуродов А.С.** – доктори илмҳои кишоварзӣ, дотсенти кафедраи биохимияи факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

5. **Рашидов Н.Ҷ.** – доктори илмҳои кишоварзӣ, дотсент, мудири кафедраи агротехнология ва экологияи саноати Донишкадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ дар шаҳри Хучанд, дар тақризи мусбии худ, ба сифати камбудӣ чунин пешниҳод намудааст:

-новобаста ба арзандагии кори диссертатсия, хуб мешуд боз як таҷрибаи дигар дар минтақаҳои Хатлон иҷро карда мешуд.

6. **Сангинов А.** – номзади илмҳои кишоварзӣ, ходими калони илмии шуъбаи селекция ва тухмипарварии филиали Институти зироаткорӣ дар вилояти Хатлон шаҳри Бохтар, дар тақризи мусбии худ чунин камбудӣ пешниҳод намудааст:

-дар матни автореферат баъзе хатоҳои имлоӣ ва услубӣ, ки ба осонӣ ислоҳшавандаанд ҷой доранд.

7. Ғайратзода М.Х. – номзади илмҳои биологӣ, дотсенти кафедраи биохимия ва генетикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни.

8. Асланов Г.А. – доктори илмҳои кишоварзӣ, мудирӣ кафедраи агрохимияи Донишгоҳи давлатии аграрии Озорбойҷон, дар тақризи мусбии худ чунин камбудихоро нишон додааст:

-в тексте автореферата встречаются некоторые легко исправимые орфографические и стилистические ошибки (с. 27, 41),

-пункт 7 заключения можно объединить с 6-м пунктом.

9. Болтаев С.М. – доктори илмҳои кишоварзӣ, профессори Донишкадаи агротехнология ва рушди инноватсионии Термизи Ҷумҳурии Ёзбекистон.

10. Бердимуратов Д. – номзади илмҳои биологӣ, директори марказӣ илмию истеҳсолии вазорати кишоварзӣ ва ҳифзи муҳити зисти Туркменистон, дар тақризи мусбии худ чунин камбудиро нишон додаанд:

-в текстах автореферата имеются некоторые орфографические ошибки чисто технического характера.

11. Арамов М. Х. – доктори илмҳои кишоварзӣ, мудирӣ кафедраи меваю сабзавот, тоқпарварӣ ва хоҷагидорӣ гармхонаҳои Донишкадаи агротехнология ва рушди инноватсионӣ Термизи Ҷумҳурии Ёзбекистон.

Ҳамаи тақризҳои аз тарафи муқарризон пешниҳодшуда мусбат буда, қисмати асосии эродҳо хусусияти тавсиявӣ доранд, онҳо муҳимии мавзӯи кори диссертатсионӣ, навгонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ амалии таҳқиқоти анҷомдодашуда, асоснокии натиҷаҳои асосии илмии диссертатсия, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо ва ҷавобгӯ будани кори иҷрогардидаро ҳамчун диссертатсияи номзадӣ ба талаботи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мусбӣ арзёбӣ намуда, пешниҳод менамоянд, ки муаллифи он-Садирова Сумайро Саидахмадова шоистаи дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои кишоварзӣ аз рӯи ихтисоси 06.01.05 – Селексия ва тухмипарварии растаниҳои кишоварзӣ мебошад.

Интихоби муқарризони расмӣ бо пешниҳоди комиссияи таҷҳисии Шурои диссертатсионӣ, дар асоси маъруфияти онҳо дар соҳаи кишоварзӣ, хусусан дар самти селексия ва тухмипарварӣ, корҳои илмии ҷопшудаашон дар соҳаи дахлдори таҳқиқ ва қобилияти муайян намудани арзиши амалии диссертатсия ва розигии онҳо ба тақриздихӣ, сурат гирифт.

Интихоби ташкилоти тақриздиҳанда бар он асос ёфтааст, ки он муассисаи илмӣ – таҳқиқотиест, ки ба ҳалли мушкилотҳои кишоварзӣ: технологияи парвариш, зиёд намудани маҳсулноки бо истифодаи навъҳои нав ва дурагаҳои гетерозисӣ, ба хусус зироати пахта, ба даст овардани навъҳои устувору серҳосил таҳқиқ намуда, дар соҳаи дахлдори таҳқиқ ва қобилияти муайян намудани арзиши амалии диссертатсия ва розигии онҳо ба тақриздиҳӣ, сураат гирифт.

Шурои диссертатсионӣ қайд менамояд, ки аз тарафи довтолаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар асоси таҳқиқоти анҷомдодаи илмӣ унвонҷӯ:

-асосҳои назариявӣю амалии истеҳсол ва истифодаи тухмии дурагаҳои гетерозисӣ дар парвариши пахта барои баланд бардоштани ҳосилноки ва беҳтар кардани сифати ҳосил дар асоси баррасии сарчашмаҳои илмӣ аз назари муаллиф **шарҳ дода шудаанд;**

-усулҳои мухталифи ба даст овардани тухмии дурагаҳои гетерозисӣ, аз ҷумла бо истифода аз занбӯри асал дар гардолудкунии дохилинамудӣ ва байнинамудии навъҳои пахта барои ба даст овардани тухмии дурагаҳои гетерозисӣ **арзёбӣ карда шудаанд;**

-самаранокии иқтисодии равиши занбӯргардолудкунӣ дар гардолудкунии дохилинамудӣ ва байнинамудии навъҳои пахта барои ба даст овардани тухмии дурагаҳои гетерозисии пахта ба **исбот расонида шудаанд;**

-**исбот карда шудааст**, ки ҳангоми занбӯргардолудкунӣ барои ба даст овардани тухмии дурагаҳои гетерозисии пахта хароҷоти иловагии истеҳсоли дар 1 гектар ба 61,37 сомонӣ баробар гардида, ҳамин нишондод дар варианти дастӣ гардолудкунӣ ба 10613,52 сомонӣ баробар мегардад. Усули дастӣ гардолудкунӣ нисбат ба занбӯргардолудкуӣ 173,0 маротиба бештар хароҷоти иловагӣ дорад;

-**тарз ва роҳҳои баланд бардоштани самарани навъҳои ҷуфтшаванда, комбинатсияи онҳо, фаъолияти баланди ҷуфтшавӣ, майл доштан ба гардолудшавӣ, тезрас ва сермахсул будан, сифати хуби нах доштан ва ба даст овардани тухмии дурагаҳои гетерозисӣ асоснок карда шудаанд;**

-барои ба даст овардани 40 с/га ҳосили дурагаҳои гетерозисии байнинамудӣ **пешниҳод карда шудааст**, ки аз ҷуфткунии комбинатсияҳои ♀«Сорбон» х ♂«9326-В» бо равиши занбӯргардолудкунӣ истифода кунанд;

-**барои истифода** дар соҳаи селексия аз навъҳои омӯхташудаи намуди *G. barbadense* L. навъи "9326-В", дар намуди *G. hirsutum* L.

навъҳои "Сорбон" ва "Сугдиён-2"-ро барои гирифтани дурағаҳои гетерозисии байнинамудӣ ва дохилинамудӣ тавсия шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот бо ин асоснок мешавад, ки дар он:

-аҳамияти амалии истифодаи усулҳои гардолудкунии дастӣ аз рӯи тавсияҳои Л.Г. Арутюнова, К.Ф. Гесос ва Д.Х. Аҳмедов (1985), М. Ниматов, Т. Яҳёев (2007) ва Х. Ҷаборов (2013) бори дигар ба исбот расонида шудааст;

-самаранокии рӯенидани тухмии дурағаҳои гетерозисии пахта бо истифода аз гардолудкунанда – занбӯри асал аз нигоҳи назариявӣ ва амалӣ асоснок гардидааст. Гетерозиси ғолибро пахтапарварон барои истехсоли тухмиҳои гетерозисӣ чиҳати ба даст овардани ҳосили баланди пахта истифода карда, самарайи баланди иқтисодиро ба даст меоранд. Дар варианти гардолудкунии дастӣ зарар ба -2371,0 сомонӣ ва бо занбӯргардолудкунӣ бошад, ҳаҷми ғолидаи ҳолис ба 7025,78 сомонӣ мерасад;

-муаллиф қувваи гетерозиси баландро дар дурағаҳои дохилинамудӣ ҳангоми чуфтикунонии навъҳои гуногуни пахта, самаранокии иқтисодии гардолудкунии гул бо занбӯри асал, самаранокии қувваи гетерозис ҳангоми занбӯргардолудкунӣ ва гардолудкунии дастӣ аз рӯи сифат ва ҳосилнокии наслҳо, равишҳои пурзӯркунии нақши оилаҳои занбӯри асал дар гардолудкунӣ, таносуби бавучудоии қувваи гетерозис дар дурағаҳои дохилинамудӣ ва байнинамудии пахтаро омӯхта, самаранокии онҳоро дар муқоиса аз тенікаю усулҳои гардолудкунӣ ва сарнаслҳои гуногун илман ба исбот расонидааст;

-қувваи баланди гетерозисро дар комбинатсияи байнинамудии ♀«Сорбон» х ♂«9326-В» ва комбинатсияи дохилинамудии ♀«Сорбон» х ♂«Сугдиён-2» бо равиши занбӯргардолудкунӣ ошкор ва ба исбот расонидааст;

-барои дар амал истифода намудани навъҳои "9326-В", "Сорбон" ва "Сугдиён-2"-ро барои гирифтани тухмии дурағаҳои гетерозисии байнинамудӣ ва дохилинамудӣ тавсия карда шудааст. Барои зоҳир гардидани самарайи навъҳои чуфтишаванда бояд фаъолияти баланди чуфтшавӣ, тезрас ва сермахсул будан, сифати хуби нах доштани онҳо муҳим аст, ки ин аломатҳои навъҳои тавсияшуда омӯхта ва ба исбот расонида шудааст;

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот, хулоса ва тавсияҳои кори диссертатсиониро метавонанд институтҳои илмӣ-таҳқиқотии самти селекцияи растаниҳо, муассисаҳои давлативу ғайридавлатии дар самти селекция фаъолияткунанда ва хоҷагиҳои тухмипарварӣ ба таври васеъ

истифода намоянд. Назарияҳои илмии дар диссертатсия шаклгирифтаро дар раванди омӯзиши фанҳои селекция ва навъшиносӣ, селекция ва тухмипарварӣ, генетика бо асосҳои селекция ва пахтапарварӣ дар колечу Донишгоҳҳои соҳавӣ метавонанд истифода кунанд.

Пешниҳодҳои таҳиянамуда оид ба истифодаи тухмиҳои дурагавӣ, усулҳои гуногуни гардолудкунии волидайнҳо, баромади баланди тухмиҳои дурага бо гардолудкунии дастӣ аз ҷуфтикунии навъҳои «Сорбон» х «750-В» (36,6-39,7%), «Сорбон» х «9326-В» (45,6-48,5%) ба даст омад, заминаи муҳими истифодаи амалӣ барои баланд бардоштани ҳосилнокии пахта дар ҷумхурӣ мебошад.

Натиҷаи истеҳсоли самараи гетерозис ҳангоми занбӯргардолудкунӣ дар дурагаҳои дохилинамудӣ 30,6 ва байнинамудӣ 39,0 с/га-ро ташкил дод, ки дар муқоиса ба ҳосили миёнаи ду сарнасл 9,8 с/га зиёд мебошад, ки ин натиҷа барои парвариши F_1 асос мегардад.

Дарачаи дуруст будани натиҷаҳои таҳқиқотҳои гузаронидашуда ва арзёбии онҳо ошкор карданд, ки:

-барои баланд бардоштани ҳосили пахта таъмини рушди устуворӣ селекция ва тухмипарварию он дар ҷумхурӣ муҳим буда, омӯзиши ҳамаҷониба ва бартарафкунии тамоми омилҳое, ки ба ҳосилнокии зироати пахта сабаб мешаванд ва ҳосилнокиро паст мегардонад, тақозо менамояд ва дар ин миён ба роҳ мондани корҳои селекционӣ барои пайдо намудани комбинатсияҳои мувофиқ ҷиҳати ба даст овардани тухмиҳои дурагаҳои гетерозисӣ заминаи муҳими баланд бардоштани ҳосилнокии пахта мебошад;

-ғояи асосии кори диссертатсионӣ бо пайдо намудани комбинатсияҳои мувофиқ барои гирифтани тухмиҳои дурагавӣ, усулҳои гуногуни гардолудкунии волидайнҳо ҳангоми ҷуфтикунии дохилинамудӣ ва байнинамудӣ, равишҳои ҷалби оилаҳои занбӯри асал барои сергардолудкунии гули пахтаи намудҳои *G. barbadense* L. ва *G. hirsutum* L. таҷассум мегардад. Фоизи баланди дурагашавӣ аҳамияти калони илмию истеҳсолӣ дошта, баромади баланди тухмиҳои дурагавӣ бо гардолудкунии дастӣ ва занбӯргардолудкунӣ аз ҷуфтикунии навъҳои «Сорбон» х «750-В», «Сорбон» х «9326-В» ба даст омад, ки **аҳамияти калони истеҳсолӣ** дорад.

Ҳангоми гардолудкунии дастӣ ва занбӯргардолудкунии комбинатсияҳои «Сорбон х Суғдиён-2» ва «Суғдиён-2 х Сорбон» вазни ҳосили як кӯрак ба 5,6-5,8 г ва ҳангоми гардолудкунии дастӣ бо гарди сард дар ҳамин комбинатсияҳо мутаносибан вазни ҳосили як кӯрак ба

5,2-5,3 г баробар гардид, ки дар варианти занбӯргардолудкунӣ вазни ҳар як кӯрак 0,4-0,5 г зиёд гардид, ки **аҳамияти зиёди амалӣ** дорад.

-мутобиқати сифатӣ ва миқдории натиҷаи таҳқиқотҳои диссертатсионӣ бо хулосагирии миқдори ҳосили ба даст овардашуда аз китъаҳои таҷрибавӣ, афзун гардонидани миқдори тухмии дурагаҳо, омӯзиши самаранокӣ аз сергардолудкунии навъҳо, самарани навъҳои волидайнӣю комбинатсияи мувофиқи онҳо чиҳати ба даст овардани тухмии дурагаҳои гетерозисӣ бо усули занбӯргардолудкунӣ аз чиҳати иқтисодӣ мувофиқанд;

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар он зоҳир мегардад, ки:

-дар ҳама марҳилаҳои иҷрои кори диссертатсионӣ, таҳияи нақши таҳқиқот, асосноккунӣ, чамъоварӣ, коркарди маводи назариявӣ, интихоби усули таҳқиқот, макону замони гузаронидани таҳқиқотҳои саҳроӣ ва озмоишӣ муаллиф мустақилона қору фаъолият намудааст;

-муқаррароти асосии назариявӣю амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар шакли маъруза ва мақолаҳо дар конференсияҳои семинарҳои илмӣ, илмию амалии байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ бевосита аз тарафи муаллиф пешниҳод ва баррасӣ шудаанд;

-иштироки бевосита дар гузаронидани таҷрибаҳои саҳроӣ, озмоишгоҳӣ, гузаронидани мушоҳидаҳои фенологӣ, муйянкунии аломатҳои биометрӣ, ташкили раванди гардолудкунӣ, коркарди дисперсионӣю математикии натиҷаҳо, навиштани мақолаҳои илмӣ, матни диссертатсия ва автореферати он;

-таҳияи мақолаҳои илмӣ ба нашр расида аз мавзуи диссертатсия (15 мақола, аз он 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 4 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ эътирофшуда дар хориҷи кишвар);

-ҳисобкунии самарани иқтисодии усулҳои дастӣ гардолудкунӣ бо гардҳои сардқардашуда ва занбӯргардолудкунӣ дар ҷуфтқуниҳои байнинамудӣ ва дохилинамудии навъу намудҳои пахта ва ба исбот расонидани усули занбӯргардолудкунӣ ҳамчун равиши самараовар ва мувофиқ;

-озмоиши натиҷаҳои таҷрибаҳои саҳроӣ барои ба даст овардани тухмии дурагаҳо ва омӯзиши самаранокӣ аз сергардолудкунии навъҳо дар F₁ солҳои 2015-2017, насли дурагаҳо солҳои 2016-2018, самарани навъҳои волидайнӣ ва дурагаҳои гетерозисии F₁ аз занбӯргардолудкунӣ ба таври васеи истеҳсоли соли 2018, гузаронида шуд.

Ҳамаи хулосаҳои дар боло зикршударо ба назар гирифта, диссертатсияи Садирова Сумайро Саидахмадовнаро ба талаботи

муқаррар намудаи “Тартиби додани дараҷа ва унвонҳои илмӣ” нисбати диссертатсияҳо барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм ҷавобгӯ доништа, ҷаласаи Шурои диссертатсионӣ 6D.KOA-064-и назди Институти зироаткории Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон аз санаи 8-уми апрели соли 2023, протоколи №5 дар бораи ба Садирова Сумайро Саидахмадовна додани дараҷаи илмии номзади илмҳои кишоварзӣ, аз рӯи ихтисоси 06.01.05 – Селексия ва тухмипарварии растаниҳои кишоварзӣ қарор қабул кард.

Дар овоздиҳии пинҳонии Шурои диссертатсионӣ, ки аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (№237, аз 27.10.2022) тасдиқ карда шудааст, иборат аз 11 нафар буда, дар ҷаласа 10 нафар, аз ҷумла 4 нафар докторони илм ва 1 нафар номзади илм аз рӯи ихтисоси диссертатсияи баррасишаванд иштирок дошта, чунин овоз доданд: **тарафдор 10 нафар**, зид **нест**, бюллетенҳои беэтибор **нест**.

Раиси Шурои диссертатсионӣ,
д.и.к., академики АИКТ

Асозода Нуралӣ Маҳмадулло

Котиби илмии Шурои
диссертатсионӣ, н.и.к.
08.04.2023

Пӯлотова Шаҳодат Сайфуллоевна

Имзоҳои Н.М. Асозода ва Ш.С. Пӯлотова -ро
тасдиқ мекунам, нозирони кадрҳои
Институти зироаткории АИКТ

Сайнизоми Бобохӯча